

REDUCCIÓ DE LES DESIGUALTATS, FI DE LA POBRESA, FAM ZERO, SALUT I BENESTAR

La proposta s'adreça a alumnat de 4t d'ESO, batxillerat, formació professional i estudis universitaris.

Propostes de treball a l'aula

1. Introducció

El diàleg sobre la Reducció de les desigualtats, Fi de la pobresa, Fam zero, Salut i benestar en la 7a edició de **Cosmògraf 2023**¹ (<https://web.manresa.cat/ciutatagora/menu/15049-videos/158>), emmarcat en els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS núm. 10, 1, 2 i 3) per a la implementació de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides per al Desenvolupament Sostenible, va tenir lloc el divendres 10 de novembre de 2023, entre la professora de filosofia a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona (UB) Begoña Román i el politòleg, sociòleg i professor associat al Departament de Ciències Polítiques de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) Albert Sales, amb la moderadora Rosa de Paz Sanjuan, cap de la secció d'Igualtat i Cohesió social a l'Ajuntament de Manresa.

Sanjuan va començar la conversa plantejant què significa el mot pobresa i com actua la societat davant de la pobresa. Una qüestió que va encapçalat els sis punts (6) introductoris exposats per la filòsofa Begoña Román sobre com combatre la pobresa. Román es pregunta com és possible que en ple segle XXI hi hagi encara pobresa alimentària quan tenim una societat que té «la capacitat tècnica perquè això no passi», per tant, «és una qüestió de voluntat» (1), segons la professora universitària. Ara bé, quan parlem de pobresa, no parlem només de pobresa alimentària, sinó també d'una pobresa nutricional (com l'obesitat infantil) o també de l'ànima, «alimentar-nos d'inclusió», és a dir, també d'una pobresa relacional (2), segons Román. La societat n'ha fet una lectura massa individualista: s'arriba a la situació de pobresa per no tenir prous coneixements, per no treballar, per no tenir una xarxa social, bona sort..., en definitiva i en paraules de Román, quan parlem de pobresa parlem d'un fet estructural (3), sistèmic, on ningú se'n responsabilitza perquè no és un tema personal; la gent no combat o no ataca les causes de la pobresa, per això es fan pràctiques assistencialistes «per tranquil·litzar la pròpia consciència». És a dir, «assumim les causes estructurals sense pensar en la solidaritat deontològica, per deure (4)» cosa que ens obligaria a comprometre'ns a fer canvis estructurals, segons Román. Com a exemple, la professora en filosofia va anomenar la responsabilitat del vot, del consum... A tot el que

Begoña Román

Albert Sales Campos

s'ha dit, cal afegir-hi la manca de generar vincles i d'esperança (5) així com la justícia regeneracional (6), «amb un estat de dret social molt potent no n'hi ha prou per combatre les situacions de desigualtat», segons Román.

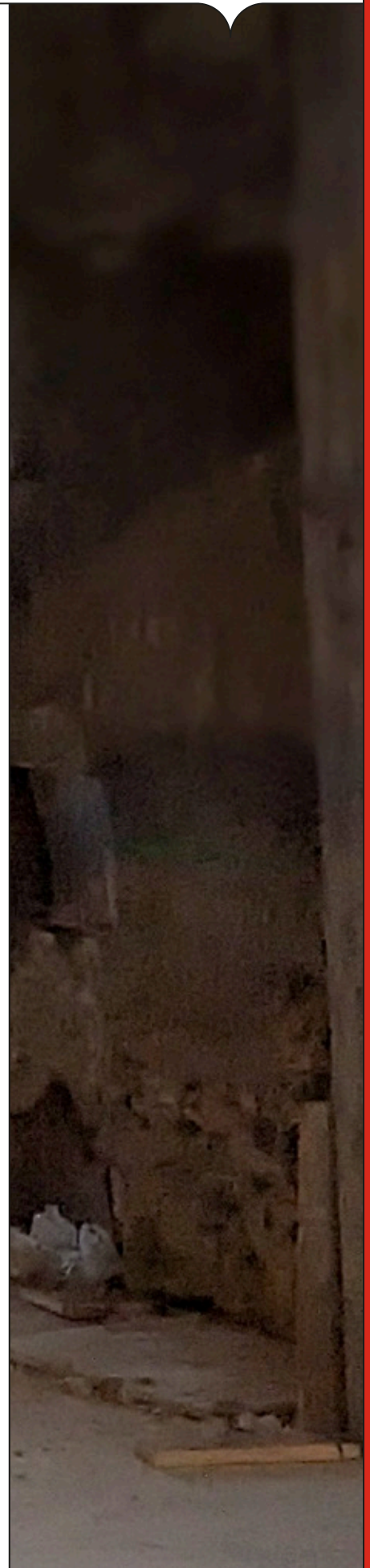
Albert Sales va fer la seva primera intervenció exposant el que va suposar la crisi sistèmica hipotecària capitalista del 2008, que va generar un fort impacte social; a Catalunya, Espanya i Europa els indicadors macroeconòmics de recuperació d'aquella crisi se situen al 2011, però les taxes de població en situació de risc de pobresa i/o exclusió social no s'han recuperat encara, sinó que van augmentant. El polític va exposar que «s'ha assumit que ¼ de la població es troba en el sector de risc social», i tot i que per una banda és bo assumir-ho, en tant que s'identifica el problema, per l'altra banda, no ho és tant, ja que es normalitza.

A partir dels anys setanta i vuitanta del segle passat apareix un altre tipus de pobresa, la desqualificadora, «part de la població que creu formar part de la classe mitja però que no tenen la capacitat per sostenir-ne l'estil de vida (tenir un habitatge propi, anar de vacances, consumir oci...)», segons Sales. El polític va citar Serge Paugam² per parlar sobre la classificació de les formes de la pobresa a les societats occidentals. En un primer moment, la pobresa era un fenomen integrat (gent que subsisteix amb poca cosa i és una situació normalitzada). Després, el pauperisme industrial d'inicis del s. XX va disminuir per polítiques redistributives, pels moviments populars, per la creació de certs mecanismes de protecció social, l'augment de salaris (per ampliar els usuaris del mercat capitalista) i, consegüentment, la pobresa ja no és un fenomen integrat, normalitzat, sinó un fet més excepcional, cosa que porta a relacionar pobresa i marginalitat.

Sales recupera el punt analitzat per Román sobre la lectura individualista per part de la societat del benestar respecte a la pobresa per explicar com s'associa la pobresa amb la marginalitat. És a dir, «quan un estat del benestar és fort i protegeix una part de la seva població, qui es queda al marge és per culpa seva i li recauen tots els estereotips», en paraules del doctor en criminologia. Els marginats són tots aquells que no segueixen els canons de la normalitat i queden fora dels serveis proporcionats (serveis socials, per exemple).

Actualment, doncs, conviuen aquests tipus de pobresa, la marginal, l'extrema (els sensesostre) més la nova pobresa, la desqualificadora. Per a Sales, com per a Román, parlar de pobresa és més fàcil que parlar de desigualtats, ja que «parlar de pobresa és parlar del que passa als altres».

I la resposta de l'Estat cap a l'augment de la pobresa? per respondre aquesta pregunta que planteja Sales, el sociòleg va fer referència al model de gestió neoliberal basat en tres elements: 1) delegació de responsabilitats de l'estat cap a la filantropia privada (ja en parlava Alexis de Tocqueville); 2) passar del *welfare* al *workfare* (benestar / benestar del treball) -actualment l'eix de les nostres vides és la feina-, i 3) la criminalització de la pobresa.

«La pobresa és l'expressió de les desigualtats», en paraules de Sales. Tant el lloc de naixement, la nacionalitat, com la classe social d'origen, per tant l'atzar, continua tenint un fort impacte i cal implementar polítiques redistributives -que no agraden tant- com l'impost sobre successions i donacions o l'augment d'impostos amb rendes bàsiques garantides i amb polítiques més agosarades per poder avançar cap a una societat més igualitària.

Per a Sales, la resposta a la pregunta de Sanjuan sobre si la ciutadania ha avançat des del focus del dret, és que no, perquè «es delega a les institucions». Román també creu que no, ja que «no s'està actuant sobre les causes, tot i que els professionals dels serveis socials i els legisladors vulguin combatre les desigualtats». Per a la investigadora en filosofia, és molt important treballar els vincles comunitaris i no s'està fent prou.

Una de les últimes preguntes de Sanjuan i part final del diàleg entre Román i Sales, va ser si actualment hi ha aporofòbia. Segons Román, la paraula exacta avui en dia no seria tant aporofòbia sinó desconfiança; desconfiança cap a l'altre. Sales va vincular el tema de la desconfiança amb el fet de la competitivitat d'un col·lectiu en situacions límit per uns recursos escassos i que, en conseqüència, porta cap a l'enfrontament, cosa que és un instrument generat des del poder com a resposta a la pèrdua de privilegis (fomentant els arguments feixistes).

L'acte va concloure amb uns versos del poema «Guerras calladas»³, d'Eduardo Galeano, recitats en català per Rosa de Sanjuan i que, en paraules de la moderadora, «també demana canvis profunds i que d'alguna manera també recull les aportacions d'aquest diàleg».

La pobreza no estalla como las bombas, ni suena como los tiros.
De los pobres, sabemos todo: en qué no trabajan, qué no comen, cuánto no pesan, cuánto no miden, qué no tienen, qué no piensan, qué no votan, en qué no creen.
Sólo nos falta saber por qué los pobres son pobres.
[...]

Antecedents

Situació de pobresa i desigualtat en les societats del benestar. Quines en són les causes i les possibles solucions per tractar el tema des d'un punt de vista estructural, social, cultural i comunitari a partir dels drets i no des de la caritat.

2. Metes, objectius i activitats

Metes:

1. Acostar els joves a les anàlisis i reflexions sobre desigualtat social i pobresa
2. Generar vincles i xarxes comunitàries per combatre les desigualtats socials
3. Promoure un col·lectiu de joves actiu i referent a nivell local
4. Generar propostes de recerca que tractin la desigualtat social
5. Implicar tota la comunitat (educativa) en la reflexió sobre les conseqüències de la societat del benestar

Objectius i activitats⁴:

1. Entendre quines són les causes de la pobresa a nivell global però també local (meta 1, 2 i 3)

- Fer una lectura exhaustiva de [l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible](#)⁵ i els [ODS](#)⁶.
 - Ressenya de l'Agenda 2030 i objectius de l'agenda.
 - Què són els ODS ?
 - A l'institut / centre educatiu / universitat es treballen? Quins tenen a veure amb les desigualtats⁷?
- Creació d'un opuscle, una guia etimològica i de recursos referents a les desigualtats socials a partir de conceptes que han sorgit en el diàleg:
 - Què és el pauperisme?
 - Què és l'aporofòbia?
 - Teories neoliberals i societat del benestar.
 - Model capitalista al s. XXI.
 - Tipus de pobresa.
 - Assistencialisme. Serveis socials.
 - Filantropia privada.
 - Inclusió social / exclusió social.
 - Ètica aplicada a la intervenció social.
- Fer una ressenya dels llibres d'Albert Sales, *El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad*⁸ i/o de la Begoña Román, *Ética de los servicios sociales*⁹.
 - Quin és el plantejament de l'autor/a?

⁴ A partir de la conferència / diàleg.

⁵ <https://sdgs.un.org/2030agenda>

⁶ <https://www.globalgoals.org>

⁷ https://mediambient.gencat.cat/ca/05_ambits_dactuacio/educacio_i_sostenibilitat/desenvolupament_sostenible/agenda-2030-ods/que-son-els-ods/index.html

⁸ Sales, A. (2014). *El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad*. Icaria

⁹ Román, B. (2016). *Ética de los servicios sociales*. Herder editorial

- Valoració del terme filantropia i ajuda pública / principis, virtuts dels serveis socials així com de l'empoderament ciutadà.
- Elaboració de panells informatius per exposar amb gràfiques, diagrames, il·lustracions, resums... els resultats de les activitats anteriors per exposar-ho als centres i poder-ne fer petites rutes didàctiques.
- Fer una recerca bibliogràfica per situar el context general i local: causes i conseqüències.
 - Què és la pobresa? i la desigualtat social?
 - Què és la inclusió social? Documentació.
 - Quines són les eines assistencialistes?
 - Hi ha barreres en el model d'estat del benestar pel que fa a l'edat, sexe, gènere, nacionalitat...?
 - Quines són les dades de pobresa a Catalunya? i dels sensesostre a Barcelona? Hi ha dades a Manresa?
- Fer una unes valoracions globals del context general i local: causes i conseqüències de la desigualtat i dels instruments que, per exemple, a nivell local operen a Manresa.

2. Compartir i crear xarxes entre els joves (meta 1, 2, 3, 4 i 5)

- A través d'un Google Sites elaborar una base de dades d'exposicions, treballs de recerques, activitats, projectes, experiments... que tractin sobre l'accés a l'habitatge per part dels joves, dels nousvinguts i de la població en general.
 - Establir quins passos s'han de seguir.
 - Fonts per obtenir la informació.
 - Llista d'obstacles i d'ajudes.
 - Valoracions i conclusions finals.
- Organitzar un espai (secció) mensual a la ràdio / canal de Youtube / etc. de difusió i reflexió sobre la societat igualitària (punt de vista global i local).
 - estat actual de la qüestió.
 - mesures a corregir i possibles solucions.
 - donar veu als que no tenen veu.
- Elaborar en un Sites de Google, Padlet o en una infografia (Canva, Genially, Prezi...) on hi hagi el recull de les anàlisis, reflexions i conclusions.

Font 1

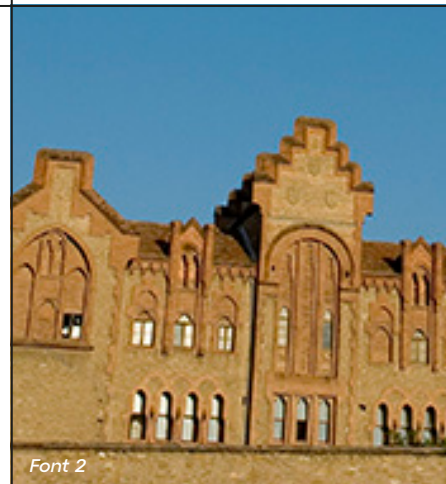
3. Propostes per ampliar futurs treballs de recerca (meta 1, 2 i 4)

- Analitzar a fons què és un treball de recerca i, concretament, treballs de recerca sobre les desigualtats socials, la pobresa, la fam i les societats igualitàries.

- Plantejar un tema relacionat amb els ODS 10, 1, 2 i 3, a nivell global i/o local.
 - Fer un pla de treball amb hipòtesis, objectius i línies que cal estudiar / treballar.
 - Recopilar informació. Accedir a les fonts.
 - Redactar el treball de recerca: parts i estructura.
- Treballar amb fonts documentals:
 - Quins tipus de fonts es poden consultar.
- Aproximar la recerca als joves:
 - Pensar, analitzar i documentar-se sobre possibles temes:
 - societat igualitària
 - desigualtat social
 - model punitiu social
 - societat del consum
 - prestacions socials: percepció dels usuaris i de la societat en general.
 - pobresa infantil
 - pobresa alimentària i nutricional.
- Elaborar un possible pla de treball d'investigació / treball de recerca a partir dels documents i llibres de Serge Paugman¹⁰ pel que fa als tipus de pobresa.

4. Fer un estudi més concret sobre la situació de la desigualtat social a Manresa a partir de les paraules de Sales (a nivell universitari). (meta 3 i 4)

- Analitzar i contextualitzar les ajudes de la Fundació del Convent Santa Clara amb Sor Lucía Caram al capdavant.
 - Línies prioritàries o objectius.
 - Percepció dels usuaris i població local.
- Analitzar i contextualitzar la relació entre la taxa de reclusió / reinserció a la presó de Lledoners per motius de furts i estrangers amb pobresa marginal sistèmica.

Font 2

5. Implicar tota la comunitat (educativa) en la reflexió sobre les causes i conseqüències del model de societat del benestar (meta 5)

- Organitzar un cicle de trobades / xerrades / intercanvis entre els joves sobre què en saben de les causes i conseqüències de les desigualtats socials:
 - Consulta documentada de fonts.
 - Creuen que és un tema per debatre entre la joventut? per què?
 - Quina és la situació a Catalunya? i a nivell més local i proper?
 - Compartir resultats, reflexions i experiències.